

Ewa Rokicka*

CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA ODPADU I ODSIEWU
NA KIERUNKU EKONOMIKI PRZEMYSŁU UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO
W LATACH 1969/1970-1975/1976

Artykuł przedstawia wyniki analiz nad kształtowaniem się odsetka odpadu i odsiewu studentów na kierunku ekonomiki przemysłu UŁ oraz zawiera społeczno-demograficzną charakterystykę kategorii społecznej powstałej w wyniku tych zjawisk. Połączenie obu nurtów rozważań - pierwszego, charakteryzującego rozmiary odpadu i odsiewu w ciągu sześciu kolejnych lat akademickich i drugiego, opisującego powstającą w ciągu tego okresu czasu kategorię społeczną - ze względu na jej podstawowe zmienne socjologiczne - stwarza możliwość zbadania uwarunkowań kształtowania się procentu odpadu i odsiewu w zależności od cech społeczno-demograficznych studentów.

Prezentację charakteryzowanej wyżej analizy poprzedzają uwagi na temat doboru zbiorowości badanej. Przyjęto następujące definicje operacyjne terminów "odpad" i "odsiew". Termin "odsiew" odnoszony jest do usuwanych z uczelni, natomiast "odpad" - do rezygnujących ze studiów. Przy czym "usunięty to student, który został skreślony z listy studentów bądź z powodu nieuzyskania wymaganych zaliczeń, bądź niezdania wymaganych egzaminów. Wśród usuniętych znajdują się również studenci skreśleni z powodów dyscyplinarnych", natomiast "rezygnujący to student, który po uzyskaniu zaliczeń i zdaniu egzaminów w danym semestrze przerwał studia [...]

* Mgr, st. asystent w Zakładzie Socjologii Ogólnej.

bez względu na przyczyny¹. Młodzież usunięta i rezygnująca ze studiów tworzy kategorię młodzieży nie kończącej studiów².

Przytoczone definicje są podstawą rozróżnienia odpadu i odsiewu przez odmienną sytuację formalną opuszczających uczelnię, określoną regulaminem studiów. Jest to podstawa stosunkowo wyraźnie dzieląca oba zjawiska. Nie usuwa jednak wszystkich wątpliwości. Zdarzają się przypadki rezygnacji ze studiów w trakcie trwania sesji egzaminacyjnej przebiegającej bez niepowodzeń. Wedle definicji stanowią one będą kategorię odsiewu. Nie jest to zgodne z potocznie funkcjonującym odczuciem przyjmującym niedostateczne postępy w nauce za podstawowy wyróżnik kategorii usuniętych. Szczegółowe rozważania definicyjne skłaniają do przyjęcia wniosku, iż pełne rozdzielenie terminów "odpadu" i "odsiewu" nie jest możliwe. W praktyce wiele kłopotów przysparza zaklasyfikowanie poszczególnych studentów opuszczających uczelnię przed jej ukończeniem do kategorii usuniętych bądź rezygnujących. Uzasadnione jest zatem na użytek artykułu stosowanie terminu łącznego obejmującego oba zjawiska.

Przytoczone wyżej definicje operacyjne terminów "odpad" i "odsiew" posłużyły za podstawę określenia zbiorowości badanej. Są nią studenci, którzy opuścili kierunek ekonomiki przemysłu UŁ ze wszystkich lat studiów (tj. I, II, III, IV roku) w ciągu sześciu kolejnych lat akademickich od roku 1969/1970 do roku 1975/1976³. W odniesieniu do 320 studentów usuniętych i rezygnujących w tym okresie ze studiów sporządzono, w oparciu o dokumentację Dziekanatu

¹ Z. G o s t k o w s k i, "Czas zmarnowany" w toku studiów na wybranych kierunkach Uniwersytetu Łódzkiego, "Przegląd Socjologiczny" 1977, t. 29, s. 219.

² Stosowanie terminu "młodzież nie kończąca studiów" dla usuniętych i rezygnujących ze studiów uzasadnione jest w odniesieniu do analizy materiału na temat odpadu i odsiewu, pochodzącego z dokumentacji kierunku, wydziału, czy uczelni. Nie zakłada on, że młodzież usunięta i rezygnująca nie podejmuje ponownie studiów i ich nie kończy. Uzyskane dane w drodze analizy dokumentacji stanowią punkt wyjścia do badań nad aspiracjami, losami życiowymi i zawodowymi młodzieży nie kończącej studiów. Ich celem jest ustalenie, w jakim procencie młodzież ta podejmuje ponownie studia, jakie (uczelnia, kierunek), z jakim skutkiem, w jakim trybie (dziennie, wieczorowe, zaoczne)?

³ Z analizy wyłączono studentów: a) przeniesionych na inne ekonomiczne kierunki i uczelnie; b) przeniesionych na ekonomiczne studia zaoczne; c) wyjeżdżających na stałe za granicę.

Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UL, karty indywidualne zawierające następujące informacje: imię i nazwisko, miejsce zamieszkania (adres domowy i adres w okresie studiów), rok i miejsce urodzenia, pochodzenie społeczne, rodzaj i miejsce ukończenia szkoły średniej, rok ukończenia szkoły średniej, rok podjęcia studiów na ekonomice przemysłu, liczba lat spędzonych na uczelni, liczba urlopów oraz wszystkie oceny egzaminacyjne z poszczególnych przedmiotów. W celu sporządzenia kart indywidualnych wykorzystano następujące źródła danych: dzienniki studentów, listy studentów, zapisy studentów na pierwszy rok studiów i teczki indywidualne studentów.

Zbiorowość badaną można analizować w dwojaki sposób: przyjmując za płaszczyznę odniesienia (podstawę procentowania) liczbę studentów wpisanych na listę studentów w danym roku akademickim na wybranym do badań kierunku lub też liczbę studentów, którzy po zdaniu egzaminów wstępnych rozpoczynają I rok studiów w danym roczniku rekrutacyjnym. W artykule wykorzystano możliwość stosowania podwójnej analizy, uznając, iż pierwszy sposób prezentacji materiału ogólnie charakteryzuje zjawisko odpadu i odsiewu, drugi stanowi jego sprawdzenie i pogłębienie. Sposób połączenia obu analiz obrazują dwie pierwsze tabele. Głównym ich celem jest charakterystyka rozmiarów odpadu i odsiewu na kierunku ekonomiki przemysłu UL.

W ciągu siedmiu kolejnych lat akademickich od roku 1969/1970 do roku 1975/1976 opuściło ten kierunek nie ukończywszy go 320 osób, co stanowi 8,4% ogólnej liczby wszystkich studentów wpisanych na listę studentów w poszczególnych latach akademickich⁴. Tabela 1 przedstawia kształtowanie się procentu odpadu i odsiewu w poszczególnych latach według klasy⁵ odejścia studentów z uczelni.

Z tabeli wynika, iż największy odpad i odsiew ma miejsce na I roku studiów. W ciągu następnych lat studiów ulega zmniejsze-

⁴ Wśród ogółu zarejestrowanych znajdują się studenci z rekrutacji, repetenci, przeniesieni z innych uczelni lub kierunków oraz wznawiający studia. Ogólna suma studentów wpisanych na listę studentów w poszczególnych latach akademickich ($N = 3\,783$) nie pokrywa się w rzeczywistości z liczbą studiujących. Jest to suma wpisów, a nie studentów. Przy sumowaniu pionowym w tabeli repetentów liczy się co najmniej dwukrotnie.

⁵ Termin "klasa" oznacza tu kolejny rok studiów - I, II, III itd.

Odsetek studentów nie kończących studiów na kierunku ekonomiki
przemysłu UŁ według roku studiów, z którego odeszli w siedmiu^a
kolejnych latach akademickich

Rok akademicki	"Klasa" - kolejny rok studiów								Razem
	I		II		III		IV		
1969/1970	N = 236	17,3	-		-		L		
1970/1971	N = 171	26,3	N = 193	3,6	N = 174	3,5	N = 122	-	N = 660 8,8
1971/1972	N = 178	26,9	N = 166	6,6	N = 157	8,3	N = 157	-	N = 658 10,9
1972/1973	N = 201	18,4	N = 146	5,5	N = 138	1,5	N = 133	1,5	N = 618 7,9
1973/1974	N = 187	19,3	N = 178	1,7	N = 132	2,3	N = 126	1,6	N = 623 7,0
1974/1975	N = 98	18,4	N = 171	2,9	N = 148	4,1	N = 92	1,1	N = 509 5,8
1975/1976	N = 115	11,3	N = 122	6,6	N = 143	1,4	N = 99	3,0	N = 479 5,4
Razem	N = 186	20,0	N = 976	4,3	N = 892	3,6	N = 729	1,1	N = 3 783 8,4

^a W roku akademickim 1969/1970 włączono do zbiorowości badanej tylko kategorię studentów usuniętych i rezygnujących z I roku studiów. W wyniku tego posunięcia rozszerzającego pole obserwacji objęto analizą cały cykl kształcenia (I, II, III, IV rok) rocznika rekrutacyjnego 1969/1970.

niu, co nie znaczy, że zmniejsza się ranga problemu. "Czas zmarnowany" w toku studiów przez studentów usuwanych i rezygnujących na I roku równa się w przybliżeniu stratom przysparzanym przez opuszczających uczelnię na wyższych latach studiów. W zbiorowości badanej ($N = 320$) udział studentów I roku wynosi 74,3%, w tym repetenci stanowią 9,7%. Wśród pozostałych 25,7%, nie repetowały tylko dwie osoby. Zatem młodzież usunięta i rezygnująca ze studiów na II, III i IV roku to przede wszystkim repetenci, wśród których repetujący jeden raz stanowią 63,8%, repetujący dwukrotnie - 33%, trzykrotnie i więcej - 4%.

Od roku akademickiego 1971/1972 do roku 1975/1976 procent odpadu i odsiewu na kierunku ekonomiki przemysłu UŁ wykazuje tendencję malejącą⁶. Równolegle towarzyszy temu zjawisku zmniejszenie się ogólnej liczby studiujących na kierunku. W oparciu o powyższą obserwację można wysunąć hipotezę, iż rozmiary odpadu i odsiewu uzależnione są nie tylko od typu uczelni i kierunku kształcenia (wyższe na politechnikach niż uniwersytetach), formy kształcenia (wyższe na studiach zaocznych i wieczorowych niż dziennych), roku studiów (najwyższe na I roku)⁷, ale także od liczby studiujących na danym kierunku studiów (im bardziej masowy kierunek kształcenia tym większe rozmiary odpadu i odsiewu).

W celu pełniejszego scharakteryzowania rozmiarów strat wywołanych odpadem i odsiewem, tj. ustalenia, jaki procent młodzieży przyjętej na I rok studiów dochodzi do dyplomu, a jaki opuszcza uczelnię przed jej ukończeniem, zastosowano analizę według roczników rekrutacyjnych. Jako najmłodszy rocznik rekrutacyjny przyjęto rok 1969/1970⁸.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż tab. 2 nie uwzględnia długości pobytu młodzieży nie kończącej studiów na uczelni. Wcześniej wskazywano, iż na wyższych latach opuszczają uczelnię głównie repetenci. W ich przypadku "klasa" odejścia z uczelni nie pokrywa

⁶ Z danych zawartych w tab. 1 wynika, iż w okresie objętym analizą odpad i odsiew wykazuje tendencję malejącą na I i III roku studiów, wzrastającą natomiast na II i IV roku.

⁷ Rocznik statystyczny szkolnictwa 1976/77, Warszawa 1977, passim.

⁸ Spośród 320 osób objętych analizą 32 rozpoczynały studia we wcześniejszych rocznikach. W analizie według roczników zostały pominięte.

T a b e l a 2

Studenci nie kończący studiów na kierunku ekonomiki przemysłu UŁ według roku studiów, z którego odeszli w siedmiu kolejnych rocznikach rekrutacyjnych (w liczbach bezwzględnych i w %) w dniu 31 XII 1977 r.

Roczniki rekrutacyjne	Liczebność rocznika w momencie rozpoczęcia studiów	"Klasa" - kolejny rok studiów						Razem	
		I		II	III	IV			
1969/1970	N = 220	47	21,3	10	7	1	65	29,5	
1970/1971	N = 160	48	30,0	10	1	2	61	38,1	
1971/1972	N = 163	41	25,1	2	3	1	47	28,8	
1972/1973	N = 193	40	20,7	7	1	-	48	24,8	
1973/1974	N = 170	31	18,2	4	1	x	36	21,1	
1974/1975	N = 90	20	22,2	-	x		20	22,2	
1975/1976	N = 108	11	10,2	x			11	10,2	
Razem	N = 1104	238	21,5	33	13	4	288	26,0	

U w a g a: x - rok 1977, w którym sporządzono zestawienie.

się z ilością lat spędzonych na niej. W związku z tym, im rocznik znajduje się bliżej momentu czasowego analizy, tj. roku 1977, tym charakteryzuje go niższy procent odpadu i odsiewu. Udzielając odpowiedzi na pytanie, jaki procent młodzieży przyjętej na pierwszy rok studiów ekonomiki przemysłu uzyskuje absolutorium, należy brać pod uwagę tylko pierwsze trzy roczniki rekrutacyjne (1969, 1970, 1971), czyli te, które do roku 1977 przeszły cały cykl kształcenia (I, II, III, IV rok) i obecnie znajdują się w momencie wygasania. Z danych zawartych w tabeli wynika, iż procent uzyskujących absolutorium na tym kierunku kształtuje się przeciętnie w granicach 70%, czyli straty spowodowane odpadem i odsiewem wynoszą dla poszczególnych roczników ok. 30%. Spośród 70% studentów uzyskujących absolutorium na analizowanym kierunku przeciętnie 6% nie składa egzaminu magisterskiego. Powoduje to obniżenie wskaźnika całkowitej sprawności studiów⁹ dla ekonomiki

⁹ Wskaźnik całkowitej sprawności studiów określa, jaki procent

przemysłu do poziomu 64%. Wyjątek stanowi rocznik 1970, w którym sprawność osiągnęła poziom poniżej 60%. Szczególnie wysokie rozmiary odpadu i odsiewu w tym roczniku rekrutacyjnym tłumaczyć należy brakiem w roku 1970 maturzystów szkół ogólnokształcących. Reforma szkolnictwa przedłużająca naukę w szkołach podstawowych o rok zmniejszyła w tym roku bazę rekrutacyjną kandydatów na wyższe uczelnie. Rekrutacją objęci zostali tylko absolwenci średnich szkół zawodowych oraz absolwenci liceum ogólnokształcących z lat wcześniejszych.

Antoni Świecki podaje, że ogólna sprawność kształcenia na studiach dziennych kształtuje się obecnie w Polsce na poziomie 68%¹⁰. Analizowany kierunek osiąga zatem całkowitą sprawność nieco poniżej średniej krajowej. Z badań J. Tymowskiego przeprowadzonych na początku lat sześćdziesiątych wynika, iż podobną do ekonomiki przemysłu sprawność osiągały w tamtym okresie kierunki humanistyczne. "Kierunki humanistyczne - pisze J. Tymowski - ze sprawnością ok. 60% utrzymywały się w dolnej granicy sprawności spotykanej na uniwersytetach zagranicznych. Studia techniczne ze sprawnością 50-55% miały sprawność niższą niż uczelnie zagraniczne". Jedynie medycyna i szkoły artystyczne miały - zdaniem tego autora sprawność taką, jaką można uważać za normalną (medycyna ok. 75%, szkoły artystyczne ok. 80%)¹¹.

Należy tu zaznaczyć, że rozmiarów strat wywołanych odpadem i odsiewem dla poszczególnych roczników rekrutacyjnych obliczonych dla kierunku ekonomiki przemysłu UŁ nie można skonfrontować z danymi dotyczącymi innych kierunków, ponieważ GUS nie publikuje takich wskaźników. W rocznikach statystycznych operuje się jedynie wskaźnikiem rocznej sprawności kształcenia, wyrażonym jako stosunek liczby studentów promowanych do liczby rozpoczynających dany rok studiów. Wskaźnik ten nie stanowi płaszczyzny porównania zarówno dla danych z tab. 1, jak i tab. 2.

młodzieży przyjętej na pierwszy rok studiów uzyskuje w ogóle dyplom. Obliczany jest dla roczników w momencie ich wygasania - J. T y m o w s k i, Sprawność studiów w szkołach wyższych w Polsce, Warszawa 1965.

¹⁰ A. Ś w i e c k i, Oświata i szkolnictwo w XXX-leciu PRL, Warszawa 1975, s. 350.

¹¹ T y m o w s k i, op. cit.

Określenie rzeczywistej wielkości strat spowodowanych odpadem i odsiewem wymaga uwzględnienia faktu, iż część młodzieży usuniętej i rezygnującej ze studiów podejmuje i kończy naukę na innych uczelniach, kierunkach studiów lub nawet na tym samym kierunku po kilkuletniej przerwie¹². Istotnym uzupełnieniem do interpretacji wskaźników sprawności kształcenia byłyby zatem badania nad dalszymi losami studentów z odpadu i odsiewu.

Badania nad sprawnością studiów w Polsce wykazują, iż czynnikiem najsilniej i najkonsekwentniej wpływającym na wskaźniki strat, a także na inne wskaźniki sprawności jest płeć. Kobiety - "przysparzają mniej strat, wykazują niższe procenty odpadu na pierwszym roku, wyższe procenty kończących w terminie i kończących w ogóle, jak i wreszcie - niższe procenty usuniętych po absolutorium z powodu niezłożenia, czy nieprzyjęcia pracy magisterskiej"¹³. Wyniki analiz w odniesieniu do kierunku ekonomiki

T a b e l a 3

Odpad i odsiew studentów na kierunku ekonomiki przemysłu UŁ w latach 1969/1970-1975/1976 według płci i kolejnego roku "klasy" studiów (w % i liczbach bezwzględnych)

"Klasa" - kolejny rok studiów	Płeć					
	mężczyźni			kobiety		
I	N = 376	21,5	81	N = 810	19,3	157
II	N = 311	6,4	20	N = 665	3,3	22
III	N = 305	6,9	21	N = 587	1,9	11
IV	N = 224	1,3	3	N = 505	1,0	5
Razem	N = 1 216	10,3	125	N = 2 567	8,0	195

przemysłu UŁ potwierdzają prawidłowość, iż kobiety podlegają w mniejszym stopniu odpadowi i odsiewowi niż mężczyźni. Dwie kolejne tabele charakteryzują wpływ zmiennej płci na zjawisko odpadu i odsiewu.

¹² Warunki i tryb dopuszczania do studiów w szkołach wyższych osób, które przerwały studia na II lub wyższym roku studiów, określa rozporządzenie ministra z dnia 6 sierpnia 1959 r., Dz. U. 1959, nr 47, poz. 291.

¹³ G o s t k o w s k i, op. cit.

Zestawienia procentowe w tab. 3 wykazują, iż płeć jest czynnikiem warunkującym odpad i odsiew we wszystkich kolejnych latach "klasach" studiów, przy czym najsilniej zaznacza się to (na niekorzyść mężczyzn) na II i III roku studiów. Z kolei z tab. 4 wynika, iż zjawisko wyższych rozmiarów odpadu i odsiewu wśród mężczyzn ma charakter trwały, tzn. występuje we wszystkich latach akademickich od roku 1970/1971 do roku 1975/1976. Ponadto od roku 1972/1973, w którym różnica między procentem odpadu i odsiewu wśród kobiet i mężczyzn była stosunkowo niewielką, wykazuje tendencje wzrostu.

T a b e l a 4

Odpad i odsiew studentów na kierunku ekonomiki przemysłu UŁ według płci w siedmiu^a kolejnych latach akademickich (w % i liczbach bezwzględnych)

Rok akademicki	Płeć					
	mężczyźni			kobiety		
1969/1970	N = 88	13,6	16	N = 148	19,6	29
1970/1971	N = 249	10,4	26	N = 411	7,8	32
1971/1972	N = 226	15,5	35	N = 432	7,4	37
1972/1973	N = 186	8,6	16	N = 432	7,6	33
1973/1974	N = 178	7,9	14	N = 445	6,7	30
1974/1975	N = 144	7,6	11	N = 365	5,2	19
1975/1976	N = 145	7,6	11	N = 334	4,5	15
Razem	N = 1 216	10,3	125	N = 2 567	8,0	195

^a Patrz tab. 1.

Zastosowanie analizy według roczników rekrutacyjnych potwierdza wyżej przytoczone wyniki. Wśród 334 mężczyzn rozpoczynających studia po zdaniu egzaminów wstępnych w rocznikach rekrutacyjnych od 1969/1970 do 1975/1976 zostało usuniętych bądź zrezygnowało ze studiów 30,8%. Dla 770 kobiet - wskaźnik ten wynosi odpowiednio 24,0%. Ogólny wniosek, jaki wypływa z prezentowanych zestawień jest następujący: kobiety stanowiące ponad 60% ogółu studentów na kierunku ekonomiki przemysłu UŁ nie tylko nie pomniej-

szają swego procentowego udziału w wyniku odpadu i odsiewu, ale nawet go poprawiają na skutek znacznie wyższego odsetka rezygnujących i usuwanych z uczelni wśród studentów płci męskiej. Zjawisko wyższego odpadu i odsiewu młodzieży płci męskiej może wynikać z różnych przyczyn. Autorzy badań nad niepowodzeniami w studiach uważają, iż jest to wynik stosowania taryfy ulgowej wobec mężczyzn na egzaminach wstępnych¹⁴. Częstsze u mężczyzn niż kobiet niepowodzenia w studiach mogą wiązać się także - jak wykazują wyniki badań B. Wciórki - z ich wyższą podatnością na neurotyczność pod wpływem stresów przystosowawczych¹⁵.

W odniesieniu do badanego kierunku wysoki odpad i odsiew młodzieży płci męskiej można hipotetycznie wyjaśnić faktem, iż studia na tym kierunku częściej niż w przypadku kobiet nie pokrywają się z ich wcześniejszymi oczekiwaniami zarówno co do programu studiów, stopnia ich trudności, wymagań, jak i możliwości przyszłego zatrudnienia.

Zasadnicze znaczenie ma więc odpowiedź na pytanie, czy zmiana płci odgrywa rolę autonomiczną w wyznaczaniu rozmiarów odpadu i odsiewu, czy też spełnia jedynie funkcję pogłębiającą działanie innych zmiennych, a zwłaszcza pochodzenia społecznego. Nie ulega wątpliwości, że decyzja podjęcia studiów uzależniona jest od klasy społecznej, zawodu, poziomu wykształcenia i sytuacji materialnej rodziców. "Dla rodzin inteligenckich, wykonujących zawody wymagające wyższego wykształcenia, szkoła wyższa jest po prostu instytucją pozwalającą ich dzieciom utrzymać pozycję społeczną swych rodziców. Dla rodzin chłopskich jest drogą wyjścia ze wsi, drogą do awansu społecznego i ekonomicznego, podobnie jak dla rodzin robotniczych"¹⁶. Interesującym jest, w której z tych zbiorowości społecznych odpad i odsiew osiąga najwyższe rozmiary hamując tym samym w największym stopniu, awans przez wykształcenie wyższe.

¹⁴ M. Susułowska, Czynniki psychospołeczne odpadu i odsiewu na I roku studiów Uniwersytetu Jagiellońskiego - komunikat z badań, "Życie Szkoły Wyższej" 1967, nr 5.

¹⁵ B. Wciórka, Warszawscy studenci - neurotyczność i przystosowanie. Zastosowanie metody korelacji z opóźnieniem, "Studia Socjologiczne" 1973, nr 1/48.

¹⁶ J. Szczepański, Socjologiczne zagadnienia wyższego wykształcenia, Warszawa 1963, s. 76.

T a b e l a 5

Odpad i odsiew studentów na kierunku ekonomiki przemysłu UŁ według pochodzenia społecznego w siedmiu kolejnych latach akademickich (w %)^a

Rok akade- micki	Pochodzenie społeczne									
	inteligenckie		robotnicze		chłopskie		rzemieślnicze		inne	
1969/1970	N = 84	22,6	N = 103	18,4	N = 39	7,7	N = 2	-	N = 8	-
1970/1971	N = 242	9,5	N = 288	9,4	N = 101	5,0	N = 16	3	N = 13	-
1971/1972	N = 241	9,9	N = 300	12,7	N = 96	10,4	N = 13	-	N = 8	-
1972/1973	N = 253	7,1	N = 259	8,1	N = 77	7,8	N = 19	2	N = 10	2
1973/1974	N = 268	9,7	N = 252	5,2	N = 73	2,7	N = 20	1	N = 10	2
1974/1975	N = 217	7,4	N = 216	5,1	N = 59	5,1	N = 10	-	N = 7	-
1975/1976	N = 207	6,8	N = 196	4,6	N = 59	5,1	N = 9	-	N = 8	-
Razem	N = 1 512	9,3	N = 1 614	8,5	N = 504	6,3	N = 89	6,7	N = 64	6,2

^a Nie procentowano odpadu i odsiewu studentów o pochodzeniu "rzemieślnicze" i "inne" ze względu na małą podstawę procentowania. Dane przedstawiono w liczbach bezwzględnych.

Tabela 6

Odpad i odsiew studentów na kierunku ekonomiki przemysłu UŁ według pochodzenia społecznego
w siedmiu kolejnych rocznikach rekrutacyjnych (w %)

Pochodzenie społeczne	Roczniki rekrutacyjne							Razem
	1969/1970	1970/1971	1971/1972	1972/1973	1973/1974	1974/1975	1975/1976	
Inteligentne	N = 77 35,1	N = 64 45,3	N = 62 17,7	N = 88 29,5	N = 86 26,7	N = 30 30,0	N = 50 10,0	N = 457 28,4
Robotnicze	N = 97 30,9	N = 67 35,8	N = 79 35,4	N = 77 18,2	N = 60 16,7	N = 51 21,6	N = 41 7,3	N = 472 25,4
Chłopskie	N = 37 21,6	N = 18 22,2	N = 18 44,4	N = 20 25,0	N = 18 5,5	N = 8 -	N = 13 16,6	N = 132 22,0
Rzemieślnicze	N = 1 -	N = 11 4	N = 4 -	N = 6 1	- -	N = 1 -	N = 3 -	N = 26 5
Inne	N = 8 -	- -	- -	N = 2 2	N = 6 2	- -	N = 1 -	N = 17 4

W badanej zbiorowości 320 osób nie kończących studiów na kierunku ekonomiki przemysłu udział młodzieży pochodzenia inteligenckiego wynosił 43,8%, pochodzenia robotniczego - 43,1%, chłopskiego - 10%, rzemieślniczego - 1,9%, i kategorii "inne" - 1,2%. Dane obrazujące zróżnicowanie zbiorowości badanej według pochodzenia społecznego odniesione zostały do ogółu studiujących na kierunku podzielonych według przynależności klasowej.

Najwyższym odpadem i odsiewem w latach akademickich i rocznikach rekrutacyjnych 1969/1970-1975/1976 charakteryzuje się młodzież pochodzenia inteligenckiego (9,3%, 28,4%), następnie młodzież pochodzenia robotniczego (8,5%, 25,4%) i chłopskiego (6,3%, 22,0%)¹⁷. Jest to kolejność charakterystyczna dla czterech spośród siedmiu analizowanych lat. Lata 1971/1972, 1972/1973 i 1975/1976 nie wykazują takiej regularności wpływu pochodzenia społecznego. Duże różnice procentowe w odpadzie i odsiewie między młodzieżą pochodzenia inteligenckiego, robotniczego i chłopskiego skłaniają do wysunięcia hipotez wyjaśniających ten stan rzeczy. Wydaje się, iż w przypadku młodzieży pochodzenia inteligenckiego dążenie do utrzymania pozycji społecznej rodziców stanowi bodziec w mniejszym stopniu stymulujący do wysiłków na rzecz ukończenia studiów wyższych niż działający w przypadku młodzieży robotniczej i chłopskiej bodziec w postaci dążenia do awansu społecznego. Stosunkowo niski procent młodzieży usuniętej i rezygnującej ze studiów w kategorii studentów pochodzenia chłopskiego może wiązać się nie tylko z silnym dążeniem do zmiany pozycji społecznej, ale także z silną kontrolą społeczną zachowań i postępów w nauce ze strony społeczności lokalnej.

Pochodzenie społeczne silnie wpływa na opuszczanie uczelni przed jej ukończeniem, przy czym wpływ tej cechy zależy od płci jako zmiennej pośredniczącej. Tendencje wpływu obu zmiennych obrazuje tab. 7 przyrównująca strukturę badanej zbiorowości według płci i pochodzenia społecznego do struktury ogółu studiujących w analizowanych rocznikach rekrutacyjnych.

Z tab. 7 wynika, iż wpływ pochodzenia społecznego jest wyraźnie modyfikowany przez płeć. Wśród kobiet odpad i odsiew jest naj-

¹⁷ Mała liczba studentów o pochodzeniu "rzemieślnicze" lub "inne" została wyłączona z analizy. Odsetek odpadu i odsiewu wśród studentów tych kategorii kształtuje się na poziomie odsetka odpadu i odsiewu młodzieży chłopskiej.

Tabela 7

Odpad i odsiew studentów w rocznikach rekrutacyjnych 1969/1970-1975/1976
na kierunku ekonomiki przemysłu UL według płci i pochodzenia społecznego
(w %)

Płeć	Pochodzenie społeczne				
	inteligenckie	robotnicze	chłopskie	rzemieślnicze	inne
Mężczyźni	N = 163 30,0	N = 115 33,0	N = 40 22,5	N = 8 3	N = 8 2
Kobiety	N = 294 27,6	N = 357 23,0	N = 92 21,7	N = 18 2	N = 9 2

większy w kategorii pochodzenia inteligenckiego, następnie robotniczego i chłopskiego, natomiast wśród mężczyzn - największy w kategorii pochodzenia robotniczego, następnie inteligenckiego i chłopskiego. Wysoki odpad i odsiew w kategorii młodzieży płci męskiej pochodzenia robotniczego uwarunkowany jest w znacznym stopniu typem ukończonej szkoły średniej. W zbiorowości badanej młodzieży nie kończącej studiów udział absolwentów liceum ogólnokształcących wśród kobiet i mężczyzn kształtuje się na tym samym poziomie (kobiety 67,7%, mężczyźni 66,4%). Wśród mężczyzn pochodzenia robotniczego procent absolwentów liceów ogólnokształcących jest zdecydowanie niższy. Wynosi nieco poniżej 50%. Zatem mężczyźni pochodzenia robotniczego stanowiący najliczniejszą kategorię usuniętych i rezygnujących z uczelni, częściej niż inni nie kończący studiów są absolwentami średnich szkół zawodowych. Częstsze usuwanie z uczelni mężczyzn pochodzenia robotniczego posiadających średnie zawodowe wykształcenie i częstsza ich rezygnacja ze studiów łączyć się może ze słabszym przygotowaniem do studiów wyniesionym ze szkoły średniej. Ponadto posiadanie przygotowania do wykonywania zawodu czyni rezygnację z uczelni łatwiejszą, np. w przypadku wystąpienia trudności przystosowawczych.

Hipotezę określającą związek między odpadem i odsiewem a typem ukończonej szkoły średniej mogą zweryfikować badania prowadzone na liczniejszych zbiorowościach.

Charakteryzując zjawisko odpadu i odsiewu należy pamiętać, iż cały kompleks zmiennych wyznacza jego rozmiary i przebieg. Źródło odpadu i odsiewu - pisze Jan Szczepański - należy doszukiwać się w trzech kompleksach czynników: osobowości studenta, środowisku u-

czelnianym złożonym z grup i kręgów studenckich oraz pracowników nauki i administracji uczelni, wreszcie w środowisku szerszym, związanym i nie związanym z uczelnią¹⁸. Ponadto źródła odpadu i odsiewu mogą tkwić w organizacyjnej strukturze toku studiów (niewłaściwy, zbyt przeładowany program studiów, zbyt krótki okres studiów itp.)¹⁹.

W artykule scharakteryzowano rozmiary odpadu i odsiewu uwzględniając wpływ tylko niektórych zmiennych. Z przeprowadzonych analiz wynikają następujące wnioski:

1. Odpad i odsiew na kierunku ekonomiki przemysłu UŁ jest nierównomierny zarówno w poszczególnych latach ("klasach") studiów (największy na pierwszym roku), jak i w poszczególnych latach akademickich.

2. W wyniku częstszego odpadu i odsiewu wśród mężczyzn pogłębia się feminizacja studiów.

3. Pochodzenie społeczne silnie wpływa na opuszczanie uczelni przed jej ukończeniem, przy czym siła wpływu tej cechy zależy od płci jako zmiennej pośredniczącej.

4. Wysokie rozmiary odpadu i odsiewu wśród kategorii mężczyzn pochodzenia robotniczego warunkuje w dużym stopniu typ ukończonej szkoły średniej.

Prezentowane w artykule analizy powstały w oparciu o materiały pochodzące z dokumentacji Dziekanatu Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego. Opracowanie ich stanowi pierwszą fazę badań nad odpadem i odsiewem. Druga faza badań polegać będzie na przeprowadzeniu wywiadów z młodzieżą nie kończącą studiów na temat ich dalszych losów życiowych i zawodowych. Ważnym celem drugiej fazy badań będzie określenie rzeczywistych strat spowodowanych odpadem i odsiewem. Ustalenie, jaka liczba osób spośród tych, którzy zostali usunięci lub zrezygnowali ze studiów na kierunku ekonomiki przemysłu UŁ:

- aktualnie studiuje (ekonomię, inny kierunek, na studiach dziennych, wieczorowych, zaocznych),

¹⁸ S z c z e p a ń s k i, op. cit., s. 167.

¹⁹ Przegląd przyczyn odpadu i odsiewu w oparciu o wyniki badań zamieszczono w artykule: Problematyka badań nad młodzieżą nie kończącą studiów, "Przegląd Socjologiczny" 1977, t. 29.

- ukończyła studia (ekonomię, inny kierunek na studiach dziennych, wieczorowych, zaocznych),
 - studiowała powtórnie bez powodzenia (ekonomię, inny kierunek, na studiach dziennych, wieczorowych, zaocznych),
 - nie podejmowała ponownie studiów,
- pozwoli określić, jak silne są potrzeby i dążenia tej młodzieży związane ze zdobyciem wyższego wykształcenia.

Ewa Rokicka

ANALYSIS OF PHENOMENON OF STUDENTS' DROPPING-OUT IN THE FACULTY
OF PRODUCTION ECONOMICS OF THE ŁÓDŹ UNIVERSITY
OVER 1969/1970-1975/1976

The article presents results of analyses on the percentage level of drop-outs among students in the faculty of Production Economics at the University of Łódź. It contains a socio-demographic characteristics of the social category created as a result of these phenomena. The aggregation in question is represented by students, who left the faculty of Production Economics in the course of all years of academic studies (i. e. 1st, 2nd, 3rd, 4th, and 5th) over the six consecutive academic years from 1969/1970 to 1975/1976.

Studies performed by the author show that the average percentage figure of students obtaining the certificate of completed studies in the faculty in question reaches about 70 per cent, and thus losses due to dropping-out amount to 30 per cent for particular years. From among 70 per cent of students obtaining the certificate of completed studies on the average about 6 per cent do not seat for the master's exam. This produces a decrease of the index of aggregate effectiveness of studies for the faculty of Production Economics to the level of 64 per cent.

Further conclusions from the analysis look as follows:

1. Process of dropping-out in the faculty of Production Economics is not evenly spread both with reference to particular years of studying (it is highest in the case of the first year students) and particular academic years.

2. As a result of more frequent cases of dropping-out among men grows feminization of studies.

3. Social origins exert a strong influence on the process of leaving the University before graduation with the weight of this factor depending on sex as an intermediate variable.

4. High level of dropping-out among men of working-class origin is conditioned, to a large extent, by the type of completed secondary school.

Analyses presented in the article are based on materials and documents provided by the Dean's Office of the Department of Economics and Sociology, University of Łódź. Their processing constitutes the first stage of studies on the process of dropping-out of students. The second stage of studies will encompass interviews with young people failing to complete their academic courses, and concerning their further life and professional careers. The objective of the second stage will be, among others, to determine the strength of needs and desires of the young people under survey as connected with obtaining of the academic education.